

*Акматов Дамирбек Абыласанович,
«Технология жана искусство» лабораториясы
ага илимий кызматкери
Кыргыз билим берүү академиясы*

*Оторбекова Айнагул Махмутовна,
ага окутуучу
Ж.Баласагын атындагы кыргыз мамлекеттик
улуттук университети*

*Мамбеталиев Жолдошбек Тезекбаевич
ага окутуучу
С. Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик
университети*

«КӨРКӨМ ӨНӨР» ПРЕДМЕТИН ЗАМАНБАП ОКУТУУ УЧУРДУН ТАЛАБЫ

*Акматов Дамирбек Абыласанович,
старший научный сотрудник
Лаборатория «Технология и искусство»
Кыргызская академия образования*

*Оторбекова Айнагул Махмутовна,
старший преподаватель
Кыргызско национальный университет
имени Ж. Баласагына*

*Мамбеталиев Жолдошбек Тезекбаевич
старший преподаватель
Нарынский государственный университет
имени С. Нааматова*

ОБУЧЕНИЕ ПРЕДМЕТУ «ИЗОБРАЗИТЕЛЬНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ТВОРЧЕСТВО» ПО СОВРЕМЕННЫМ ТРЕБОВАНИЯМ

*Akmatov Damirbek Abylasanovich,
Senior Researcher
Laboratory «Technology and Art»
Kyrgyz Academy of Education*

*Otorbekova Ainagul Mahmutovna,
senior teacher
Kyrgyz State National University named
after J. Balasagyn*

*Mambetaliev Joldoshbek Tezekbaevich
senior teacher
Naryn State University named after S. Naamatova*

THE TRAINING SUBJECT «ART» MODERN REQUIREMENT

Аннотация: Макала «Искусство» билим берүү тарамында «Көркөм өнөр» предметинин мугалимдерине учурдун талабына ылайык предметтик билим берүүнүн стандартынын негизинде окуу процессин натыйжалуу өздөштүрүүнүн жолдоруна арналат. Эстетикалык тарбия берүү багытында мугалимдин мектеп окуучуларына чыгармачылык менен иштөөсү үчүн эмнелерди жетекчиликке алуусу керектиги баяндалат. «Көркөм өнөр» предметин окутууда сабактардын белгиленген типтери жана окуучулар көркөм чыгармачылык иш-ыкмаларын өнүктүрүүдөгү негизги жана предметтик компетенттүүлүктөр боюнча маалыматтар берилет.

Аннотация: Статья посвящена современным требованиям предметного стандарта в образовательной области «Искусство» по предмету «Изобразительно-художественное творчество», для продуктивного, творческого и эстетического развития и воспитания школьников. При преподавании предмета «Изобразительно-художественное творчество» предложены типы уроков и творческие методы для проведения уроков, а также есть информация о ключевых и предметных компетенциях.

Annotation: The article is devoted to the modern requirements for a substantive standard in the educational field of «Art» on the subject of «Visual and artistic creativity», for productive, creative, and aesthetic development and education of students. When teaching the subject «Fine-art creativity», we offer different types of lessons and creative methods of lessons. The article contains information on these subjects and their developing competencies.

Түйүндүү түшүнүктөр: эстетикалык тарбия берүү, искусство, көркөм өнөр, предметтик билим берүүнүн стандарты, түшүнүү, кабыл алуу, сүрөттөп тартуу, талдоо, чыгармачылык.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, искусство, предметный образовательный стандарт по изобразительно-художественному творчеству, понимание, восприятие, анализ изображения, творчество.

Key words: aesthetic education, art, substantive educational standard for the figurative artistic creativity, understanding, perception, analysis, image, creativity.

Азыркы учурда жалпы билим берүүчү орто мектеп жаш өспүрүмдөрдүн чыгармачылык менен ой жүгүртүүсүнө, демилгечи болуп стандарттуу эмес чечимдерди изденип кабыл алышына, өмүр бою өзүнүн билимин жогорулатуунун үстүндө иш алып баруунун негизинде инсан катары калыптанышына жардам берүүсү керек.

«Көркөм өнөр» предметинин мугалими кесиптик чыгармачылыгы өзүнө мугалимдик, илимий-методикалык, маданий агартуучулук иш-чараларды камтыйт. Ал искусствонун жардамы менен окуучуларга билим жана тарбия берип өнүктүрүүгө багытталган. Учурдун талабына ылайык «Көркөм өнөр» предметин заманбап окутууда мугалимдердин кызматтары жана милдеттери өзгөргөн. Мугалим биринчи кезекте билим берүү стандарттарын, окуучунун чыгармачылык менен изденүүсүнө тийешелүү шарттарды түзүп, окуу предметинин мүмкүнчүлүктөрүн иликтеп, практикалык милдеттерди аныктап чыгып, ошонун негизинде окуу процесиндеги билим берүү ишин максаттуу ишке ашыруунун жолдорун билиши керек. Предметтик билим берүүнүн жаңы стандартында окуучулардын көркөм чыгармачылыгынын ар кандай түрлөрү киргизилген: искусстводогу чыгармаларды кабыл алуу жана чыгармаларын талдоо, өзүнөн көрүп сүрөтүн тартуу, эстеп калганы жана кыялданып сүрөтүн тартуу, тематикалык сүрөт, кооздук үчүн жасалган иштери, кол өнөрчүлүк, жасалгалоо, китептерге иллюстративдик сүрөттөрдү тартуу,

көчүрүү, фотоапарат менен сүрөткө тартуу, компьютер менен иштөө, долбоорлоо иштерин аткаруу ж.б.

Мугалим ар дайым өз алдынча изденип иштөөсү зарыл, жаңы ыкмаларды, алдыңкы тажрыйбаларды окуп билүүсү керек. «Көркөм өнөр» сабагында окуучулардын жеке инсан катары өнүктүрүүдө заманбап технологияларды колдонуп, көркөм каражаттардын жардамы менен билим берүү мейкиндигинде уюштурууну, психологиялык колдоо көрсөткөндү, окуучулар менен пикир алмашып байланышканды, нарктуу жагымдуу маанай тартуулаган иштер, окуу процессинде окуучунун жеке тажрыйбасы жана башкалар кирет.

«Көркөм өнөр» предметин окутуудагы заманбап окутуунун методдору (интеграцияланган бирдиктүү билим берүү, чыгармачылык жөндөмүн калыптандырууда кызыктуу оюндарды колдонуу, компьютердик сүрөттөр, ж.б.) окутуунун заманбап ыкмаларын.

Окуучулардын мейкиндик жана буюмдун көлөмү боюнча өтүлгөн сабактарда сүрөттөлүүчү буюмдардын тобунун биримдигин жана көз алдыдагы нерселерди сүрөттөлүшүн түзүү, иштин жүрүшүндө перспективада чагылдыра билүүгө үйрөтүү, ал эми алардын формасынын өзгөрүшү жана пропорциясы сүрөттөп тартуучунун абалына байланыштуулугу.

Бул жерде айрым предметтердин системалуу түрдө формасынын перспективадагы өзгөрүшү боюнча мыйзамдарынын, көлөмдү моделдөөдө жарык жана көлөкө аркылуу көрүнүштөрдүн көлөмүн чыгарууда жарык булагынын таралышын эске алуу абдан маанилүүлүгү.

Окуучуларга перспектива деген түшүнүктү калыптандыруу үчүн алгач аны түзүүнүн эрежелери менен тааныштырып, окутуп үйрөтүү үчүн ал түшүнүктөрдү практикада колдонуунун зарылдыгы.

Сабакта практикалык чыгармачылык иштер көркөм чыгармаларды кабыл алуу жана талдоо менен байланышта болушу керек.

«Көркөм өнөр» предметинде сабактар максатына, темасынын мазмунуна жараша анын түрлөрү аныкталат. Илимпоздор тарабынан «Көркөм өнөр» предметин окутууда сабактардын белгилеген типтери:

1. Жаңы теманы түшүндүрүү сабактары.
2. Билгичтиктерди жана көндүмдөрдү кайталоо, бышыктоо (өркүндөтүү) сабактары.
3. Билимди, жөндөмдү текшерүү, баа берүү аркылуу билимдерин жана көндүмдөрүн аныктоо сабактары.
4. Сабактын аралаш түрү.

Сабактарды классификациялоо муктаждыктарын илимпоз-мугалимдер тарабынан мурун эле аныкталган, мисалы К.Д. Ушинский сабактардын классификациясын төмөнкүдөй берген:

1. Аралаш сабактар, максаттуу өтүлгөн теманы кайталоо жана жаңы материалдарды маалымдоо.
2. Оозеки сабактар жана практикалык көнүгүүлөр, анда кайталоо жана билим, билгичтик, көндүмдөрүн калыптандырууну ишке ашыруу.
3. Билимди баалоо сабагы, окуу мөөнөтүнүн белгиленген мезгилинде жана окуу жылынын аягында жүргүзүлүшү (45, б.97)

Кузина В.С. көз карашы боюнча көркөм өнөр сабактардын негизги түрлөрү.

1. Жаңы материалдык билдирүү сабагы.
2. Кайталоо, билимдерди жана көндүмдөрдү бышыктоо сабактары.
3. Билим, жөндөмдөрүн текшерүү жана баа берүү аркылуу окуучулардын билимдерин жана көндүмдөрүн аныктоо.
4. Сабактын аралаш түрү.

Кыргыз Республикасынын жалпы орто билим берүүчү мектептеринде «Көркөм өнөр» предметин окутуп, сабактарды пландаштырууда бул түрлөрүн пайдаланууда биринчи

кезекте, Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан сунушталган «Көркөм өнөр» предмети боюнча билим берүүнүн мамлекеттик стандарттарынын негизинде иштелип чыккан окуу программасына таянуу керек.

Окуу программасында сунушталган көркөм чыгармалардын тизмеси үлгү болуп саналат. Мугалим сунушталган көркөм чыгармалардан сырткары башка, ага тете иллюстративдик чыгармаларды тандоо ата мекендик жана эл аралык өнөр инсандарынын чыгармаларын кабылдоо боюнча темага ылайык тандап алып окуучулардын курактык өзгөчөлүктөрүнө ылайык болушу керек.

Предметти өздөштүрүү процессин көркөм чыгармачылык деңгээлин ишке ашырууда чыгармачылык тажрыйба топтолот, мейкиндикке болгон ой жүгүртүүсү өнүгөт, кол өнөрчүлүк ишмердүүлүгү жана дизайн багытында ыкмаларын өздөштүрүүгө окуучуларды көркөм сулуулукту жаратууга болгон жөндөмү чыгармачылыкта алынган тажрыйбасы боюнча жүзөгө ашырылат.

Программанын билим берүү мазмунун ишке ашырууда, ал эми мугалим көркөм өнөрүнүн ар түрдүү технологияларынын ыкмаларынын өзгөчөлүктөрү менен окуучуларды тааныштырууга өзгөчө маани бериши керек. Бул жерде мугалим тарабынан көркөм каражаттар жана шаймандар менен иштөө ыкмаларын көрсөтүп берүүсүнүн зор мааниси бар.

Азыркы учурда, бул программада темалар аныкталган, мугалимдер календарлык тематикалык планды түзүүдө темаларды өздөрүндөгү шартка ылайыктап сааттарга бөлүштүрүшөт, сабактардын түрлөрү, окутуунун ирээттүүлүгү, негизги түшүнүктөрү жана көндүмдөрдүн ырааттуу өнүктүрүлүшү системалаштырылат. Ошону менен бирге предметтин ички жана предметтер аралык байланыштары аныкталат. Календарлык пландаштырууда майрамдарды жана табияттагы өзгөрүүлөрдү эске алуу зарыл, искусствонун ар

түрдүүлүгүн таанып-билүүсүн ошондой эле окуучулардын көркөм каражаттар менен иштөөсүндөгү түрдүү ыкмаларды өздөштүрүүдөгү ырааттуулуктун сакталышы зарыл.

Программадагы материалдарды аткаруу үчүн окуу китептеринде, пландаштырылган сабактары үчүн темага ылайык материалдар камтылат жана аны өздөштүрүүнүн жолдорун сунушташат. Андагы сабактардын иштелмелери класстагы окуучулардын ишин уюштуруудагы методикалык көрсөтмөнүн бир варианты катары сунушталат. Чыгармачылык менен иштеген мугалимдер өздөрү натыйжалуу деп эсептеген башка варианттарды тандап алып программалык материалды өздөштүрсө болот.

Бул программада сабактын ушундай түрлөрү сунушталат: өзүнөн көрүп сүрөтүн тартууну, тематикалык сүрөт тартууну, көлөмдүү композицияларды түзгөндү, колдонмо жасалга өнөрү боюнча иштерди түрдүү табигый каражаттар менен аткарууну жана көркөм чыгармачылык жөнүндө баяндаманы сунуштайт. Жогоруда аталган сабактардын түрлөрү ар бир сабактын типтерине ылайык келет.

Программалык материалдарды системалуу жана ырааттуу түзбөй, мугалим өтүлүүчү сабакка алдын ала даярданбай туруп сапаттуу билим берүүсү мүмкүн эмес.

Адатта, сабак пландаштыруу план-конспект түрүндө жүзөгө ашырылат. Сабактын негизги элементтери болуп төмөнкүлөр саналат:

1. Уюштуруу учуру. Окуучулар окуу куралдарын, көркөм каражаттарды ишке даярдашат. Мугалимдер дайыма окуучулардын сабакка даярдыгын текшерүүсү сунушталат. Уюштуруу учурунда өзүнөн көрүп сүрөтүн тартууда композициялык постановкаларды жайгаштыруу иштери, бирок бул ишти сабакка чейин деле аткарсан болот.

2. Жаңы материал түшүндүрүү. Жаңы материалды түшүндүрүүгө, сабактын максат

тын жана милдетин, материалдардын түрү, сүрөттөрдү аткаруу боюнча талаптар, тапшырмалар кирет. Өзүнөн көрүп сүрөтүн тартуу үчүн сүрөттөлүүчү нерсенин композициясын түзүүдөгү мейкиндикти уюштуруудагы өзгөчөлүктөрүн түшүндүрүп талдоо жүргүзүлөт. Көрсөтмө куралдарды көрсөтөт.

3. Ишти аткаруунун ырааттуулугун түшүндүрүү. Көркөм өнөр предметин окутууда көркөм чыгармачылык менен иштөөнүн көп түрлөрү бар. Чыгармачылык менен иштеген мугалим сабакта аткарылуучу ишти ырааттуу, ирээти менен аткаруу үчүн материалдарды өзү тандап ишке ашыруунун жолдорун түшүндүрөт.

4. Окуучулардын өз алдынча иштөөсү. Мугалимдин түшүндүрмөсүнөн кийин окуучулар алган билимдерин өз алдынча колдонгон учурунда алардын графикалык жана түстөр менен иштөөдөгү билгичтик, көндүмдөрү калыптанат. Бул учурда мугалим жеке жана чакан топтордо иштерди уюштурат. Практикалык иштерде кетирген каталар мугалим тарабынан оңдолуп, алдын ала каталарды кетирбөөнүн жолдорун көрсөтүп түшүндүрүү иштерин жүргүзөт. Өзүнөн көрүп жана эстеп калганы боюнча сүрөтүн тартууга 30 мүнөткө чейинки убакыт берилет.

5. Көргөзмөлөрдү уюштуруу. Окуучулар иштерин аяктагандан кийин мугалим аткарылган иштердин көргөзмөсүн уюштуруп, жалпы талкууга коёт, балдар өз ишин башка иштер менен салыштырып көрүүсүнө мүмкүнчүлүк түзүлөт, алар курчап турган дүйнөнү жана жомоктор дүйнөсүндөгү сулуулукту көрсөтө алышарына ынанышат. Мугалим жакшы аткарылган иштерди, андагы окуяларды чагылдырып берүүдөгү ар бир окуучунун жетишкендигин мактап бул ийгиликке кандай жолдор менен кандай каражаттар менен иштегендиги боюнча баарлашуусу керек.

6. Сабактын жыйынтыгы. «Көркөм өнөр» предметинен өтүлгөн сабактын жыйынтыгын чыгарып талдоо тажрыйбасында

бир нече атайын тандалган сүрөттөр мисал катары жүзөгө ашырылат. Эреже катары мыкты чыгармалардын тандалышы керек, бирок айрым учурларда көптөгөн жалпы кетирилүүчү каталарга мүнөздүү болгон иштерди да иликтеп талдоо маанилүү.

Бул сунушталып жаткан структура милдеттүү эмес, бирок кандай болгон күндө да «Көркөм өнөр» предметин өтүүдө сабактын этаптарында сөзсүз керек. Мугалим сабакты класстын даярдыгына, жабдууларга жана башка материалдык каражаттардын негизинде түзөт. Бирок түзүмүнүн натыйжасында сабактын бир да бөлүмү иш аракетсиз бош калбайт.

Чыгармачылык менен иштеген мугалим, керек болсо учурда бир ыкмадан экинчи ыкмага тез эле өзгөртүп башка иш-аракеттерге которуп, окутуунун жолдорун ар тараптуу, билим жана тарбия берүүдөгү милдеттерин чечүүнүн жаңы жолдорун табууга, окуучулардын интеллектуалдык иштеринин жүрүшүн жана натыйжаларын көзөмөлдөөгө жана баалоого жетишүүсү зарыл. «Көркөм өнөр» предметинин мугалими тиешелүү материалдарды көрсөтөт, окуучулардын таанып-билүүчүлүк жана чыгармачылык ишин уюштурат, көйгөйлүү жагдайларда пайда болгон маселелерди чечүүнүн жана байкоо жүргүзүүнүн ыкмаларын көрсөтүп түшүндүрөт жана окуучулардын өз алдынча чыгармачылык иштерин көзөмөлдөйт.

Албетте, «Көркөм өнөр» предметин окуу менен окуучулар көркөм чыгармачылык иш-ыкмаларын өнүктүрүү аркылуу негизги жана предметтик компетенттүүлүккө ээ болушат.

Негизги компетенттүүлүктөр – ишке ашыруу шарттарына шайкеш келген аныктоочу компетенттүүлүктөр, алар универсалдуу болуп саналат.

Предметтик компетенттүүлүктөр – конкреттүү окуу предметтеринин алкагында калыптануучу компетенттүүлүктөр.

Аталган компетенттүүлүктөр өз ара байланышкан. Окуучулар ушул тармактагы ишти кантип аткаруу керектигин жана алган билимдерин жашоо турмушунда колдонгонду билиш керек.

Негизги мектептин компетенциялары боюнча «Көркөм өнөр» предметин өздөштүрүүнүн деңгээлдери төмөнкүлөрдүн негизинде бааланат:

- Ээ болгон билгичтиктери менен көндүмдөрүнүн негизинде окуучунун ар кандай темалар боюнча чыгармачылык иштерди жарата алуусу;

- көркөм материалдарды жана аларга туура келүүчү курал жабдыктарды пайдалануу;

- искусствонун ар кыл түрлөрүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен композицияны туура түзүү;

- теманы өз алдынча тандап алуу, чыгарманын композициялык чечилишин тандалып алынган темага ылайыктап негизделген түрдө тандоо жана иштеп чыгуу;

- искусство чыгармаларына баа берүү – ар кыл стилдеги, түрдөгү жана жанрадагы искусство чыгармаларын көрө билүү, аларды талдай билүү, өз талдоосунун жыйынтыктарын сыпаттай жана презентациялай билүү.

Негизги компетенттүүлүктүн түзүлүшүнүн үч деңгээли белгиленген:

- Биринчи деңгээл (*репродуктивдик*), окуучу берилген үлгүнүн негизинде берилген тапшырманы аткаруудагы жөндөмдүүлүгү (берилген үлгү боюнча иш-аракети) менен мүнөздөлөт;

- Экинчи даражадагы (*продуктивдик*), курамы боюнча жөнөкөй иштерди аткара алат жана өздөштүргөн жөндөмү ар кандай башка жагдайдагы иштерде колдоно билүүсү менен мүнөздөлөт;

- Үчүнчү деңгээл (*креативдик*) өз алдынча изилдөө жана долборлоо, татаал

элементтери менен иштерди жүргүзүүнү камтыйт.

«Көркөм өнөр» предмети боюнча теориялык жана практикалык окуу процессин учурунда окуучулар төмөнкүлөрдү кабыл алышат:

Предметтик компетенттүүлүк – предметти окуп үйрөнүүдө ошол предметтин окуучунун ишмердүүлүгүнө берген таасири, маанилүүлүгү эсептелет.

1. Эстетикалык компетенттүүлүк – окуучулардын искусствону өздөштүрүүдө даярдыктары жана жөндөмдөрү жана көркөм чыгармаларга эмоционалдуу өз ойло-рун билдирүү, өнүгүүнү божомолдойт:

- Көркөм-эстетикалык табит – көрө билүү, сезимтал, эстетикалык кубулуштардын чындыгын түшүнүү, искусствону анык баалоо;

- Көркөм эстетикалык баалуулуктар менен байланышуудагы талап.

2. Баалуулук компетенттүүлүгү – эстетикалык баалуулуктарды өздөштөрүүдөгү жөндөм, көркөм искусствонун массалык жана чыгарманын бийик жетишкендиктери жөнүндө өз оюн айтып берүү; көркөм искусствого кызыгуунун пайда болушу; өз элинин салттуу көркөмдүктөрүн жана дүйнөлүк маданияттын жетишкендиктери; заманбап дүйнөнүн көп түрдүү сүрөттөлүшүн кабыл алуу; искусствонун ар кыл чыгармаларына болгон көз карашын түшүндүрүү. Ар бир теманы окуп үйрөнүүдө, искусство чыгармаларына анализ берүүдө, гуманисттик көз караштагы чыгарманы түзүүгө дайыма басым жасоо зарылчылыгында бул баалуулуктар жөнүндө айтылат:

- сулуулук
- эрктүүлүк
- акыйкат
- чыгармачылык
- атуулдук
- патриоттуулук

- жаратылыш баалуулугу
- адам турмушунун баалуулугу

3. Чыгармачылык компетенттүүлүк

окуучуларда чыгармачыл ишмердүүлүк тажрыйбасынын өнүгүүсү, сүрөт искусствосунун мыйзамдарын өздөштүрүү, инсандык өзүн-өзү реализациялоо, практикалык ишмердүүлүк аркылуу окуучулардын чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн активдештирүү менен байланыштуу. Ошондой эле:

- мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен, ар бир окуучунун кызыгууларын өнүктүрүү;
- ар кандай чыгармачылык маселелерди чечүү жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү менен да байланышат.

«Көркөм өнөр» предметинин мугалими алдыңкы технологияларды өздөштүрүп окуучулардын жеке чыгармачылык өнүгүүсүнө

багытталган керектүү тажрыйбаларды топтогондо, искусствого болгон түшүнүгү жана иш-көндүмдөрүн, инсандын чыгармачыл өзүн-өзү өнүктүрүүгө багытталган технологияларына ээ болгондо гана заманбап билим берүүдөгү ийгиликтерге жетишет.

Адабияттар:

1. Выготский Л.С. Психология искусства. \- СПб. Азбука, 2000г.
2. Пьянкова Н.И.. Изобразительное искусство в современной школе. М.Просвещение, 2006.
3. Кыргыз Республикасында жалпы орто билим берүүнүн Алкактык Улуттук курикулуму. Б.: 2010.
4. Предметные стандарты по образовательной области «Искусство» Бишкек 2015.

*Рецензент: п.и.д., профессор
Рысбаев С.К.*